

GARNIZOANA DIN BOR

Capitolul VII

Traducere din maghiară de **Paul Daszkal**

Tehnoredactare de Andrei Gancz

*În memoria tatălui meu, **Bernat Daszkal**,
deportat în lagărul de muncă forțată la Bor
Paul Daszkal*

Într-o zi, contrar obiceiului său, Ödön cel Mare a venit în turneul său de control zilnic nu de jos, ci de sus, de la șosea și a privit munca de acolo, de la înălțime. O grupă de douăzeci și cinci de oameni tocmai ședea.

– Netrebnicilor! Netrebnicilor! – a urlat.

Grupa s-a împrăștiat alarmată. A izbucnit scandalul. Ce va fi! Cel puțin două atârnări de câte două ore. Dacă Ödön cel Mare face raport către gardă, vor fi pedepse foarte grele. S-ar putea să urmeze și bătaia cu bâta...

La raportul de duminică s-a întâmplat un lucru ciudat. Stătea acolo toată ceata de vinovați, iar printre ei era și Majrés, Fricosul, cum l-au numit încă din Ucraina ortacii. A luat asupra lui vina celor douăzeci și cinci. Era comandant adjunct al grupului și la raport a declarat că el dăduse voie oamenilor să șadă, pentru că lucraseră susținut și erau obosiți...

Pe Majrés l-au atârnat o oră, deoarece nu avusese dreptul de a da asemenea permisiune. Ceilalți, de data asta, în mod excepțional, au scăpat fără pedeapsă.

Majrés, fricosul, a intrat în rândul eroilor taberei de muncă din Bor.

Într-o dimineață, majurul și-a făcut bagajele și a plecat. S-a dus doar pe zece zile jos în Bor, convocat de lent-colonel. Acesta voia să ia ore de călărie de la el. Majurul era cavalerist, se pricepea foarte bine la cai, au explicat băieții. Disprețuiește din plin infanteria. Odată l-au văzut jucând șah. Nu era dispus să mute cu pionii, ci doar cu caii. Un cavalerist nu mută cu altceva, – zicea el.

Era greu să ți-l imaginezi pe majur jucând șah. Dar a trebuit să-l credem, căci a adăugat că ibovnicul mamei sale fusese maestru de șah.

Zece zile sunt zece zile. Și atâta e câștig curat. Pe ceilalți membri ai gărzii nu-i prea interesa altceva, decât afacerile. Militarii care plecau în permisie, mai ales caporalului Frey, le dădeam așa-numite bonuri. Adică scrisori către aparținătorii noștri de acasă, prin care-i anunțam să plătească aducătorului acelor rânduri o anumită sumă de bani. Soldații ce plecau în permisie nu

ne dădeau niciun avans pentru bonuri. Plăteau doar ulterior, la întoarcere. Unii. Alții doar jumătate, ori chiar numai un sfert. Erau și care nu ne plăteau nimic și mai erau și unii care nici nu se mai întorceau. Păi, e război, trebuie să riști. Cum îți este norocul!

Tabăra a primit un nou *Lagerführer*. A preluat întregul inventar și când a ajuns în baraca albilor, ochii i s-au oprit pe crucifix.

– Dar asta ce e?

I s-a explicat.

– Afară! Imediat să-l dați jos. Jidanul nu are crucifix!

Fără drept de apel. Dar nu era o catastrofă. Adepții lui Hristos se puteau ruga și fără crucifix.

– Să știi că am simțit că vine o catastrofă, – a spus un alb altuia.

– Cum așa? – a întrebat acesta înțelegător.

– Ieri mi l-am pierdut pe Sf. Anton. Sunt disperat...

– Te înțeleg foarte bine, dragă prietene, bietul meu prieten.

În cele zece zile s-a întâmplat un singur incident. Într-o seară, populația unei barăci a întârziat la adunare.

Locotenentul a privit disprețuitor la mulțime.

– Asta-i aliniere? – a întrebat scârbit, dar blând, apoi s-a întors pe călcâie și s-a îndepărtat.

A fost jignit? Hotărât, asta era senzația noastră. E posibil și așa ceva? Aici? În împărăția loviturilor cu piciorul în burtă?

Tocmai ne frecam mâinile mulțumiți, când a intrat un gardian: „Toată baraca, adunarea! Numai baraca asta, separat!”

Am avut parte de un pic de gimnastică plăcută înainte de cină. Săritura broaștei timp de o jumătate de oră. Asta însemna să ne punem mâinile în șold stând pe vine și să sărim în vârful picioarelor prin toată curtea, dus-întors, apoi scularea, alergare dus-întors, apoi săritura broaștei din nou. Vai de cel care nu o făcea bine, cădea ori se dezechilibra doar. Cu papucii de lemn, cu picioarele rănite, cu plămâni bătrâni, cu astm – timp de jumătate de oră. Unii leșinau. Era chemat medicul, acesta îl freciona, și omul trebuia să continue, implacabil. Am crezut că nu se va termina niciodată.

– O să învățați voi adunarea! – a fost cuvântul de încheiere, când în sfârșit am putut intra în baracă. Timp de două-trei zile, șchiopătând, toată lumea abia a fost în stare să umble.

În acele zece zile s-a întâmplat că pe șosea au apărut camioane în afara programului.

– *Pașli!* Măi, asta e *pașli!*

Pașli se numea în rusește retragerea în dezordine, pe jos, alandala.

Pașli! Asta e sigur așa ceva! Pe camioane erau lucruri neobișnuite. Lăzi de muniție, arme, militari germani cu căști, pachete, prelate, unelte...

– Asta nu e *pașli*, prietene! Ia uite, sunt și scaune, și mese. Nu ai vrea să-mi spui la ce e nevoie de mobilă la *pașli*?

Nu voiam să luăm la cunoștință. Asta e *pașli*. A pornit retragerea germană. Acum să fim deștepți, băieți! Să fim deștepți cu poziționarea. Să fim cu ochii în patru și urechile ciulite, nu cumva acum, în pragul scăpării să ne facă de petrecanie.

În drum spre tabără am fost plini de efuziuni unii față de alții. Sigur! Asta deja plutea în aer de zile întregi.

Știrile din Bor, că totdiștii deja s-au împachetat, dezinteresul totdiștilor față de muncă, majurul plecat... – Pe dracu' s-a dus el să dea lecții de călărie, a plecat să facă aranjamente în avans, poate s-a și cărăbănit. – Aici, prietene, s-a sfârșit melodia! Acest act scenic s-a terminat. A început ultimul! Dar acum să fim isteți!

Încă nu era ocazia să ne manifestăm istețimea. Nu era *pașli*, ci doar mutare. Toddiștii dintr-o tabără s-au mutat în alta.

Cu o zi înainte de revenirea majurului, un alb a raportat gărzii că dispăruseră doi oameni: Berkovics și Lali Szántó. Ziua lucraseră afară normal, fuseseră la locurile lor, iar acum nu mai erau. Nu-i găsea nicăieri.

Evadaseră. Pur și simplu, la încetarea lucrului rămaseră în urmă, nu intraseră în tabără. Am aflat de la prietenii lor mai apropiați că amândoi știau sârbește...

Nu i-au prins.

Pentru baraca albă, întâmplarea era deosebit de delicată. Unul din fugari era alb, element „de încredere”.

Și a doua zi a sosit majurul. Și a treia zi și albi a trebuit să-și vopsească steaua. Erau foarte triști. În loc de plecare acasă au avut parte de stea. Tristă soartă, aspectual nu se mai deosebeau de galbeni...

Majurul ne-a adresat o mare cuvântare. – Sigur, voi ați crezut că nu mai vin înapoi! Sigur, jidanilor împuțiți, iar au evadat doi dintre voi. Dar eu o să fiu mai sălbatic ca niciodată! Mistreț o să fiu! Mistreț! Nu mi-e frică decât de Dumnezeu! Nu mă îndur nici de maică-mea!

Din restul discursului am aflat că la Bor se ținuse procesul curții marțiale privitor la cei nouă fugari. – S-au apărât – a urlat majurul, – cu aceea s-au apărât porcii, cum că au fugit ca să scape de mine, că eu îi loveam și-i băteam. Iar eu am ieșit cu curaj și nu am negat! Da, îi loveam și-i băteam, dar am să le dau și picioare în burtă celor ce nu execută ordinele! Aici trebuie să se lucreze! Să se lucreze, să se lucreze și iarăși să se lucreze! Și eu lucrez, și domnul locotenent lucrează! Mistreț o să fiu! Din păcate, nu-i suport pe luda! Nu o cruț nici pe maică mea! Era un sălbatic ibovnicul maică-mii!

Despre sentință nu am aflat nimic.

Pălmuirea plantoanelor a fost reluată. Unul din plantoanele noastre, un om bine legat, pantofarul Weisz, s-a dat înapoi și s-a răzvrătit împotriva bătăii. Cu o voce puternică, hotărâtă, milităroasă: „Domnule plutonier major, nu mă loviți! Nu aveți dreptul! Scoateți-mă la raport, acolo îmi va fi stabilită pedeapsa, dacă am fost vinovat! Dar dumneavoastră aici nu puteți să mă loviți! Sunt un om mai în vârstă, tată de familie...”

Atâta i-a trebuit majurului. Ochii i s-au întunecat. Figura lui țigănoasă s-a întunecat și mai mult, dacă asta e posibil, de la sângele care i-a năvălit în față. S-a năpustit la planton. L-a lovit, l-a bătut unde apuca. – Ține, jidan împuțit! Na! Cică eu n-am dreptul! Na drept! Omului în vârstă, tatălui de familie...!

În fine a încetat. – Duminecă te prezinți la raport! Te aranjez eu! Ce-ai să-i spui domnului locotenent, de ce te scot la raport? De aia, pentru că mi-ai spus majur împuțit. Am auzit când ai spus: majur împuțit...!

Și cu asta iar s-a sălbăticit. Iar s-a năpustit asupra lui și atâta l-a pălmuit, până „a recunoscut” că a spus „majur împuțit”.

L-au atârnat duminică pentru două ore, sub directa supraveghere a majurului. A pus să se strângă cureaua atât de tare, încât brațele ortacului nostru nu și-au revenit o săptămână.

Munca de afară s-a tot atenuat, a lăncezit. Todțiștii nu se mai preocupau practic de nimic, doar beau.

S-a schimbat și orarul avioanelor. Apăreau la intervale neașteptate, dezordonat. S-au schimbat fronturile, s-a schimbat și tactica aviatică a anglo-saxonilor. *Donauzeitung* publica fără înconjur, pe față, articole despre pierderi. Doar editorialul, doar acela mai disimula în continuare. Cu V-1 și cu noile arme așteptate. În fiecare număr, pe prima pagină, erau caricaturi, glume deplorabile ale propagandei germane.

Nu mai putea fi departe sfârșitul. Nu mai putea fi departe.

Pe inginerul sârb nu-l mai văzuserăm de zile întregi. Plecase în concediu și nu se mai întorsese. Ortacii ingineri care lucrau cu el nu ne puteau da lămuriri, atât am aflat însă de la ei că inginerul sârb îi tot îndemna să nu cumva să evadeze... Era un om ciudat pentru un sârb. Trebuie că era un om tare de încredere pentru nemți, de-i dăduseră și concediu. Și pe lângă asta mai și lucrase prost. Urmașul lui, un inginer todtist găsea la fiecare pas măsurători greșite, terasamente întregi fuseseră ridicate pe direcții strâmbe. Aveam în fața ochilor fața lui inteligentă, radioasă, nasul său acvilin, mișcărilor sigure, superioritatea zâmbitoare. – E imposibil. Aici ceva nu e în ordine!

Vara fierbinte a secat fântâna din care se alimenta spălătorul nostru. Acum nu numai că timpul stabilit pentru spălare era prea scurt, dar și din lipsa apei ne era compromisă posibilitatea de a ne spăla. Majurul, când îl prindea pe câte unul la spălător, îl alunga. Ne spălam afară, la locul de muncă, în băltoace. Apa potabilă provenea din două mici izvoare, din care ne umpleam ploștile, la spălător puteam ajunge doar rareori la apă.

În curte era interzisă circulația fără steaua galbenă, banderola galbenă și fără șapcă. Cine era prins de majur, era pălmuit și atârnat duminica.

Duminica după masă, la controlul de despăduchere, majurul se posta lângă medici și urla: – Să fie controlați temeinic păduchioșii, jidanii aștia păduchioși! Păi sigur că au păduchi, niciunul nu vrea să se spele!

Cu toate acestea păduchii erau din ce în ce mai puțini. Într-o duminică abia de s-au mai găsit câțiva cu păduchi într-o baracă.

Majurul îi îndemna și pe todțiști: – Mânați-i pe împuțitii de jidani! Mânați-i! Să nu-i cruțați! Să lucreze, să lucreze, să lucreze și să lucreze...

Majurul se înhăita în mod bătător la ochi cu todțiștii. El râdea cel mai tare la glumele acestora, cu toate că nu înțelegea nemțește. Îi bătea apreciativ pe umeri și nicidecum nu voia să observe că aceia îl disprețuiesc și îl privesc de sus. El doar îi bătea pe umeri.

A sosit poșta! Cărțile poștale de răspuns! Locotenentul era în permisie, în locul lui efectua cenzura Barcza, micul plutonier. Cum parcurgea cu privirea câteva, le și dădea spre distribuție în barăci. A muncit o jumătate din noapte, doar ca să primim cât mai repede rândurile așteptate cu înfrigurare. Au sosit și cărți poștale neregulamentare, nu pe formularele oficiale, și scrisori. Pe acestea nu le-a rupt. A chemat destinatarii respectivi la el în birou, li le-a dat spre citire, apoi a trebuit să fie distruse. Nu cumva să afle locotenentul de ele.

Sosirea poștei a produs multă bucurie și multă supărare. Cei din Pesta au primit aproape cu toții răspuns și vești relativ liniștitoare. Încă erau acasă, încă nu fuseseră deportați și poate... de-o vrea Domnul... Cei din provincie, chiar și cei din jurul Pestei și-au primit înapoi cărțile poștale, cu o mică fițuică lipită pe ele: „Destinatar negăsit la domiciliu”. Durerea le-a fost de nedescris. Am

încercat să-i consolăm, să nu-și piardă toate speranțele, poate nici nu i-au deportat, poate mai sunt încă în ghetou, doar că acolo nu se transmite poșta.

Căci dinspre Ungaria radioul aducea știri mai bune. Și din *Donauzeitung* se putea citi printre rânduri că criza guvernamentală chiar a avut loc. Guvernul Sztójay a fost înlocuit cu guvernul Lakatos, se părea că au reușit să slăbească presiunea germană. Guvernul Lakatos a declarat că problema evreiască chiar trebuie rezolvată. Dar nu acum. Mai încolo, după război. Țara are acum sarcini mai importante...

Majurul s-a arătat îngăduitor. El însuși i-a urgentat pe băieți ca să scrie cât mai repede cărțile poștale nou distribuite, pentru ca și răspunsurile să poată sosi cât mai curând.

– Țștia presimt ceva. Se pare că de-acum vor să-și scape pielea.

Veștile retragerii din Serbia și veștile de acasă au îmblânzit garda...

Într-o seară, la stingere, a dat buzna în baracă domnul Redactor. Gâfâia de alergătură. Și-a dat repede jos hainele.

– Alarmă aeriană! Alarmă aeriană!

Asta însemna că vine majurul.

Domnul Redactor abia a apucat să se bage sub pătură și își molfăia Dumnezeu știe a câta porție de cină, că majurul a și apărut în ușă, zdrăngănind, s-a oprit, și-a pus mâinile în șold.

– Care din voi a spus alarmă aeriană?

Tăcere momentană. Aerul era încărcat de pericole. Ei, acum începe o mare palmuală. Domnul Redactor, știind că orice tergiversare poate doar să-i agraveze situația, s-a ridicat în pat și a raportat.

– Eu am spus, raportează supus.

– Alarmă aeriană! – a urlat majurul. – Colosal! Alarmă aeriană! Asta aș fi eu, nu? – Și a izbucnit în hohote de râs.

Domnului Redactor îi mergea repede mintea și a prins curaj.

– Într-adevăr, domnule plutonier major.

– Adică e alarmă aeriană când vin eu, nu? – Își ținea coastele de râs. Bine, bine dragă fiule. Măine te prezinți la bucătărie. Ai înțeles? Le spui bucătarilor să-ți dea porție dublă la ordinul meu, dragă fiule! Și dimineața, și la prânz, și seara! Alarmă aeriană! Alarmă aeriană! – a mai repetat de câteva ori, în timp ce ieșea.

Asta i-a plăcut majurului.

Ținea de marele noroc al Redactorului că a doua zi era duminică și porția dublă se referea bineînțeles și la marmelada de la cină.

În *Donauzeitung* a apărut o fotografie a sălii în care avusese loc atentatul împotriva lui Hitler. În sală nu rămăsese întreagă nicio piesă de mobilier, se vedeau urmele unei explozii uriașe. În mod miraculos, o măsuță lângă care stătuse Hitler în picioare, rămăsese neatinsă. Pe marginea fotografiei stăteau Hitler și Mussolini, dincolo de intrarea sălii. Hitler îi arăta lui Mussolini locul faptei. Acest fragment era o adăugare a unei imagini copiate. Chiar și un nespecialist putea constata asta. Dar independent de faptul că mai trăia Hitler sau nu, soarta războiului era decisă. Anglo-saxonii depășiseră deja Parisul, rușii Varșovia. În orice caz, dacă ar fi reușit atentatul de la 20 iulie, ori dacă ar fi ieșit la lumină pieirea lui Hitler...

Locotenentul a revenit din permisie, dar nu ne-a schimbat prea mult viața. Au mers toate mai departe pe drumul lor. Se povestea că nu a putut veni până la capăt cu trenul. Din cauza partizanilor. Ultima parte a drumului a trebuit să o facă pe un camion.

Eram tunși cam o dată la două săptămâni. Acum nu îi mai interesa nici asta. Într-o noapte am auzit dinspre curte voci de femei:

– Gardă, raportează cu supunere, mergem... și râdeau zgomotos. Erau două. Apoi au intervenit râsete de bărbați. Apoi au râs toți cei din gardă. Erau două femeiuști pilitate. Garda le adusesse, care s-a distrat mult. Au băut, au cântat la acordeon. Inclusiv nemții. Și noaptea, și ziua. Locotenentul abia mai putea fi văzut. Se spunea că bea toată ziua. Dacă din întâmplare traversa ziua curtea, nici nu ne băga în seamă.

Se simțea în aer vântul schimbării. – Miroase a sfârșit, spuneau băieții. – Nu vom mai termina construirea acestor terasamente, – asta era opinia generală. Unde vom ajunge, când vom pleca, nu putea ști nimeni. Dar consideram ca sigur că în curând vom pleca. Până și toțiștii vorbeau de asta. Spuneau că vom merge în Bácska, acolo vom construi fortificații. Și în Banat.

Din știrile care ajungeau la noi și din *Donauzeitung*-ul toțiștilor simțeam că în fundal se petrec evenimente mari. Adeseori se puteau auzi bubuituri de tun îndepărtate. Dinspre România, dinspre Bulgaria. Și despre partizani soseau din ce în ce mai multe știri. După cum se susținea, se apropiau de Bor!

Vești despre evadări, și de aici, și de colo, din alte tabere. Nu mai era ceva senzațional. În ultimul timp reușise aproape fiecare evadare. Poate partizanii erau aproape.

Într-o noapte, toțiștii noștri, în timp ce beau vin, au votat dacă să ne omoare după ce se termină munca, ori ba. Jumătate din ei, printre care Jakob, Burbach și unul dintre cei doi Kaltenbach, au votat da, jumătate – nu. Nu am luat-o în serios. Știam doar atât că ăștia nu ne vor omorî. Nu era de competența lor.

– Toțiștii nuucid. Doar le umblă gura, se grozăvesc unii în fața altora. Nu ne interesa nimic altceva, decât schimbarea. Să plecăm de aici! Să plecăm în sfârșit! Să ne mișcăm odată! Să simțim că soarta nu ne-a legat aici definitiv. Indiferent, oriunde! Loc nou, griji noi, vom lupta cu ele.

Cei mai optimiști au început să adune alimente. Să facă provizii. Și de țigări. De benzină pentru brichete. Își pregăteau de drum rucsacurile, s-a înviorat comerțul. Grosul ceasurilor se epuizase, lucrurile de vânzare se terminaseră, fiecare mai avea doar strictul necesar. Două cămăși, eventual doar una, izmene la fel, batiste, șosete, prosoape, din toate doar rămășițe, de care nu ne mai puteam lipsi. Bani încă se mai găseau. Și se mai făcea troc. Acesta era cel mai frecvent. Brânzeturi, sardele, conserve de pește, marmeladă, untură, margarină, unt, pâine, țigări, tutun, foiță de țigară, fiecare schimba din ce avea un surplus.

Și cum, mai devreme ori mai târziu, orice știre se adevărește...

Duminică a sosit ordin din Bor, ca toțiștii să se împacheteze, să ia doar cât pot duce cu ei, restul lucrurilor va fi transportat ulterior. Și a doua zi am aflat că venise pe aici lent-colonelul și anunțase că peste câteva zile pornim și noi. Va începe marșul în jos spre Bor tabăra cea mai de sus, apoi pe rând celelalte. Iar din Bor acasă! În Ungaria! Este ordinul ministrului apărării cum că cei la muncă în Bor trebuie transportați acasă, este nevoie de ei la munci în țară!

Au oprit lucrul. Afară trebuia demolat tot ce se putea, cărățișe, adunați vagoneti... Și am împachetat, am curățat, am făcut ordine și am cumpărat. Prețurile urcau de la un minut la altul. Cererea creștea mereu. Dădeam orice sumă pentru orice. Acum nu mai conta, în curând vom fi acasă, iar acasă oricum e altfel, putem procura mai ușor câte ceva. Trebuia să fim pregătiți pentru

drum, cine știe cât va dura, cine știe dacă pe drum vom primi hrană. – De mâncat trebuie să mâncăm, poate acum vom avea nevoie de putere mai mult ca niciodată.

S-au distribuit bocancii. Alintam, mângâiam demult văzutele noastre averi. Papucii din lemn au dispărut pe loc.